

УДК [349.2:34.096] (477)

Бурчак Антон Юліанович –

студент V курсу
Господарсько-правового факультету
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Anton Yu. Burchak –

5th year student of
Economic Law Faculty,
Yaroslav Mudryi National Law University
(77 Pushkinska St., Kharkiv, 61000, Ukraine)

До проблеми правового статусу мажоритаріїв та міноритаріїв в акціонерному товаристві. Механізм Squeeze-Out

Робота присвячена дослідженню найбільш дискусійних питань про юридичну природу корпоративних правовідносин, заснованих на членстві акціонерних товариств. Правовий статус мажоритаріїв та міноритаріїв та механізм «squeeze-out» та «sell-out» в цих правовідносинах є актуальною проблемою, оскільки наявна лише незначна кількість робіт з цього питання. Автор аналізує існуючий конфлікт інтересів між цими суб'єктами, який називається гринмейл, і в цій статті наведені шляхи вирішення даної проблеми між суб'єктами корпоративних прав. Також автор акцентує увагу на сфері регулювання цих правовідносин та про підстави виникнення корпоративних правовідносин на основі фактичного складу.

Ключові слова: *squeeze-out, sell-out, мажоритарії, міноритарії, гринмейл, корпоративні правовідносини в акціонерному товаристві.*

Работа посвящена исследованию наиболее дискуссионных вопросов про юридическую природу корпоративных правоотношений, основанных на членстве акционерных обществах. Правовой статус мажоритариев и миноритариев и механизм «squeeze-out» и «sell-out» в этих правоотношениях является актуальной проблемой, поскольку существует лишь незначительное количество работ по этому вопросу. Автор анализирует существующий конфликт интересов между этими субъектами, который называется гринмейл, и в этой статье приведены пути решения данной проблемы между субъектами корпоративных прав. Также автор акцентирует внимание на сфере регулирования этих правоотношений и об основаниях возникновения корпоративных правоотношений на основе фактического состава.

Ключевые слова: *squeeze-out, sell-out, мажоритарии, миноритарии, гринмейл, корпоративные правоотношения в акционерном обществе.*

A.Yu. Burchak Problematics of the Status of Majorities and Minorities in the Joint Stock Company. Squeeze-Out Mechanisms

The paper deals with the most debatable questions about the legal nature of corporate relationships based on the membership of joint stock companies, namely the legal status of majorities and minority interests and the squeeze-out and sell-out mechanisms in these legal relationships and the conflicts of interest between these entities, which is called greenmail, about the scope of these relationships and about the basis of corporate relationships based on actual composition. In the corporate and commercial law of Ukraine, some of the most debatable issues are the legal status of minorities and majorities and the squeeze-out procedure based on the legal relationship between these entities. Adoption of the Target Law "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving Corporate Governance in Joint Stock Companies" in 2018 adds some optimism to solving the traditional problems in this area, as well as the current changes to the laws regulating relations between minority shareholders and majorities. in business entities. In 2018, squeeze-out legislation came into force in Ukraine. This procedure enables a majority shareholder (or group of majority shareholders) who owns

95 percent or more of the shares of a joint stock company to oust the minority shareholders (the remaining shareholders holding 5 percent or less of the shares) and become a sole proprietor of the business. During this time, majority shareholders in more than 200 companies have exercised their right to hold squeeze-out. In the realities of today, there are many businesses where majority shareholders are still arguing over whether to hold squeeze-out. These disputes may arise from the prospect of litigation with minority shareholders in Ukrainian courts, though undergoing reform but still often making unpredictable or biased decisions. For certain majorities, squeeze-out is not limited to the procedure for buying back shares from minority interests, but continues - disputes with minority shareholders in Ukrainian courts. Minorities ask the Ukrainian courts to block squeeze-out until the procedure is completed and the shares are transferred to the majority shareholder, as well as to cancel or modify the results of the squeeze-out by returning the shares to the minority account or by paying a fair, compensation-based compensation.

Keywords: *squeeze-out, sell-out, majority, minority, greenmail, corporate relations in a joint-stock company.*

Постановка проблеми.

У корпоративному та господарському праві України одними з найдискусійніших залишаються питання про правовий статус міноритаріїв та мажоритаріїв та процедури «squeeze-out», заснованій на правовідносинах між цими суб'єктами. Прийняття цільового закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах» в 2018 додають певного оптимізму щодо розв'язання традиційних проблем у цій царині, як і поточні зміни редакцій законів, що регулюють відносини між міноритаріями та мажоритаріями у господарюючих суб'єктах.

В 2018 році в Україні набуло чинності законодавство про squeeze-out. Ця процедура дає можливість мажоритарному акціонеру (або групі мажоритарних акціонерів), який володіє 95 і більше відсотками акцій акціонерного товариства, витіснити міноритаріїв (решту акціонерів, що володіють 5 і менше відсотками акцій) і стати одноосібним власником бізнесу. За цей час своїм правом провести squeeze-out скористалися мажоритарні акціонери у більш як 200 товариствах: "Креді Агріколь Банку", Львівській кондитерській фабриці "Світоч", Фармацевтичній фірмі "Дарниця", Київському заводі шампанських вин "Столичний", ряді компаній, що входять до групи ДТЕК, і багатьох інших. Проаналізуємо ситуацію з цією процедурою через пів року, та наголосимо на недоліки та переваги відповідної концепції

Невирішені раніше проблеми. Стаття присвячена вирішенню найбільш проблемних

питань про мажоритарних на міноритарних акціонерів, та процедуру «squeeze-out».

Мета. Основною метою цієї статті є вирішення питань, які наведені в розділі «Невирішені раніше проблеми». У цій статті висловлені особисті думки з цього приводу, наведені аргументовані позиції в підтримку цього питання. Також в цій статті докладно досліджено європейська практика з цього питання та запропоновані висновки з поставлених питань.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням зазначених питань займалися такі науковці, як Алєєкєєв І. І., Беліков О. К., Козаченко Г.В.

Виклад основного матеріалу. В пояснювальній записці до Законопроекту «Про підвищення рівня корпоративного управління» вказано, що необхідність імплементації цих норм передбачена директивою 2004/25/ЄС Європейського парламенту та Ради. Загалом норми Законопроекту цілком віддзеркалюють положення цієї директиви, крім деяких положень, імплементація яких була залишена на розсуд національних законодавців. Так, наприклад, перерахунок коштів від мажоритарного акціонера до міноритаріїв, відповідним законом не врегульовано. [8]

Для аналізу цієї проблематики, спочатку необхідно проаналізувати саме визначення процедури, відповідно до Закону України «Про підвищення рівня корпоративного управління» [4] Механізм «squeeze-out» (від англ. «витискати») передбачає обов'язковий продаж акцій міноритарними акціонерами на вимогу мажоритарного». Основною умовою є наявність у мажоритарного акціонера 95% або більше акцій в акціонерному товаристві. Якщо у руках

мажоритаріїв зосереджено 97 % акцій, то переваги покупки акцій у міноритаріїв є наступні:

Проаналізуємо перші висновки українських судів в суперечках про squeeze-out, і чи слід мажоритарним акціонерам остерігатися позовів від міноритаріїв?

В реаліях сьогодення є чимало підприємств, де мажоритарні акціонери й досі сперечаються, чи варто проводити squeeze-out. Ці суперечки можуть виникати через перспективу судового процесу з міноритарними акціонерами в українських судах, які хоч і перебувають у процесі реформування, але все ще часто приймають непередбачувані або упереджені рішення.

Для певних мажоритаріїв squeeze-out не обмежується лише процедурою викупу акцій в міноритаріїв, а має продовження — спори з міноритарними акціонерами в українських судах. Міноритарії просять українські суди заблокувати squeeze-out, до тих пір поки процедура не завершена та акції не переказані на рахунок мажоритарія, а також скасувати або змінити результати squeeze-out шляхом повернення акцій на рахунок міноритарія або сплати справедливої, на думку міноритарія, компенсації за викуплені акції.

Міноритарій не бере участі в прямому управлінні компанією і через це йому не так легко боротися з думкою акціонерів, у яких є контрольний пакет акцій (КПА). Практично міноритарії мають такі права:

- отримання дивідендів;
- отримання повної інформації про діяльність компанії;
- отримання частини коштів після ліквідації компанії;
- право на придбання акцій додаткової емісії для захисту від розмиття пакета;
- право вимагати у мажоритаріїв викупити свої активи за ринковою ціною, якщо міноритарний акціонер голосував проти основних рішень акціонерів.

Законом передбачено, що після того, як у мажоритарного акціонера виявляться 95% всіх акцій компанії, він має право вимагати продати міноритаріїв решту акцій. [1]

Таким чином, це фізична чи юридична особа, у якого мінімум прав перед іншими

акціонерами. Але в будь-якому випадку законодавство надає міноритаріям достатній обсяг прав для того, щоб мати можливість впливати на діяльність організації. Тому власники великих корпорацій частіше побоюються так званого «корпоративного шантажу», коли міноритарій може паралізувати діяльність компанії за допомогою суду.

У будь-якої компанії, що випускає на фондовий ринок свої акції, є велика кількість співвласників, тобто тих, хто ці акції придбав. Часто публічні компанії хочуть почати торгувати своїми акціями на біржі, для чого необхідно пройти процедуру лістингу. Щоб потрапити в котирувальні списки, бізнесу необхідно бути максимально прозорим. Вся інформація, встановлена законом, при цьому обов'язково буде опублікована, щоб ті, хто збирається придбати акції компанії, змогли ознайомитися з усіма деталями. Однак часто використовується певна внутрішня градація, яку взяли із західної практики, де так органічно прижилися міноритарії і мажоритарії. Перші з них є звичайними рядовими акціонерами, які придбали певну частину акцій компанії, дуже незначну. Більшість міноритаріїв не планують розпоряджатися акціями в тривалій перспективі. Вони керуючись бажанням продати їх, як тільки ті виростуть в ціні. Людина, яка придбала одну акцію, вже автоматично стає міноритарієм. Мажоритарій вважається акціонер, який концентрує у своїх руках великий пакет акцій. Відтак, у нього істотна роль в життєдіяльності організації. [7]

У цих акціонерів прямо протилежні одна одній інтереси і цілі. Якщо мажоритарії хочуть збільшити вартість акцій, виплатити мінімальні дивіденди, і, як наслідок, збільшити розмір власних річних премій, то міноритарії хвилюються про зворотне. Вони прагнуть отримати прибуток від зростання дивідендних виплат, а підвищення кількості премій і бонусів керівного складу компанії цьому перешкоджає.

Розберемося докладніше в питанні, хто такі міноритарні акціонери і мажоритарні. Типи цінних паперів, на які належать акціонерам права визначати питання в житті компанії, брати участь в зборах акціонерів і загальних зборах залежить від типу тих цінних паперів, які належать акціонерам. [2]

Наприклад, на загальних зборах обговорюються такі питання як спосіб розподілу дивідендів, боротьба за контролювання діяльності товариства, приймаються рішення, в результаті яких може сильно змінитися ринкова ціна акцій, а значить і вартість часток акціонерів.

Мажоритарії - це ті, хто має у власності пакет акцій, що дозволяє самостійно впливати на рішення, що приймаються на загальних зборах. Міноритарні акціонери банку, наприклад, володіють настільки малою часткою акцій, що їхні голоси не мають ваги в загальних зборах. Якщо вони спільно і цілеспрямовано просувають свою позицію по вирішуваних питаннях, то вони будуть почуті.

Контролюючі пакети, в основному, знаходяться в руках засновників компаній. До тогож, вагомими частками акцій володіють інституційні інвестори.

Окремо слід розглядати, акціонерів, які володіють привілейованими пакетами акцій, їх відносять в окрему групу, адже розмір їх дивідендів встановлений статутом господарського товариства, не залежить від результатів діяльності компанії. Їх участь в зборах неприпустимо законом, все це означає, що їх інтереси зовсім відмінні від інтересів власників звичайних пакетів акцій. Ці акціонери розрізняються вагою свого пакета акцій у загальній їх вартості. Простіше кажучи, саме кількість цінних паперів у володінні і буде відповідати за це. [2]

Міноритарні акціонери – це, найчастіше, або портфельні інвестори, або брокери, біржові спекулянти. Якщо перші розраховують на доходи у вигляді дивідендів (і скуповують акції на довгострокову перспективу), то другі найчастіше розраховують на дохід від курсової різниці акцій, скуповуючи і продаючи їх в короткі проміжки часу. Тому їх неучасть на загальних зборах організації-емітента цілком закономірно. А ось міноритарії першого типу дуже зацікавлені в доходах від акцій компанії.

Основна причина суперечок - це розмір дивідендів. Міноритарії зацікавлені в їх максимальному розмірі, тоді як інтереси мажоритарників більш стратегічні. Вони прагнуть більшу частину цих коштів

спрямувати в розвиток бізнесу або на вирішення якихось інших питань. [5]

Міноритарій як власник неконтролюючих пакета акцій може бути як юридичною, так і фізичною особою. Так як міноритарні акціонери не є повноправними учасниками управління компанією, їх взаємодія з мажоритарними акціонерами ускладнено. При цьому власники контрольних пакетів акцій можуть знижувати вартість цінних паперів, якими володіють міноритарії, наприклад, виводячи активи на користь третьої сторони (ніяк не пов'язаної з дрібними акціонерами). Що говорить закон? Щоб запобігти таким ситуаціям і налагодити взаємовідносини між цими двома типами акціонерів, в ряді країн існують закони, що визначають права власників некерованих пакетів.

Перш за все, це збереження на їх користь самостійного статусу на випадок поглинання або злиття компаній. Адже через ці процеси міноритарій може програти, так як його частка в новій структурі буде, швидше за все, зменшена, що призведе і до зменшення його рівня впливу на органи, що управляють компанією.

Закон передбачає наступні заходи захисту. Щоб прийняти те чи інше рішення, потрібно 75% (а не 50%) голосів, а іноді цей поріг піднімається і вище. [1] Наприклад, щоб внести поправки в статут організації, закрити фірму, визначити структуру і обсяг майбутньої емісії і т.д., необхідно, щоб за це проголосувало 75% акціонерів компанії. Члени ради директорів обираються за допомогою кумулятивного голосування. Наприклад, акціонер, який володіє п'ятьма відсотками акцій, має право обирати п'ять відсотків учасників Ради директорів. Якщо ж хтось придбав від тридцяти до дев'яноста п'яти відсотків від всієї сукупності емітованих паперів, то він зобов'язаний надати іншим власникам акцій цієї ж фірми право продати йому їх за ринковою ціною або вище. Це теж свого роду захист міноритарних акціонерів. Якщо акціонер володіє одним відсотком акцій (або більше), то він вже має право виступати в судових органах від імені організації проти її керівництва, якщо рішення директорів завдали збитків акціонерам. Коли особа володіє чвертю

всіх емітованих паперів (або більше), то у нього є право доступу до бухгалтерських документів, протоколів засідань і т.д.

Наслідки конфліктів між акціонерами про курс акцій позитивно впливають на такі внутрішні фактори, як стабільність компанії-емітента і її прозорість. Якщо компанія загрузла в судових розглядах, а проти керівників порушено кримінальні справи, то це обрушить її котирування. В ситуації, коли особа або група осіб володіє більш ніж 25% всіх акцій, а їх інтереси сильно відрізняються від інтересів інших акціонерів, рішення у цьому випадку прийняття рішень буде ускладнено або взагалі неможливо, адже потрібно 75% голосів. Найгірший з усіх видів конфліктів навіть отримав свою назву - гринмейл. У цьому випадку один або кілька міноритаріїв, об'єднавшись, починають зривати прийняття будь-яких рішень, сприяють тому, щоб компанія отримувала якомога більше штрафів, і в підсумку обрушують її котирування. У загальному і цілому, закон на сьогоднішній день безсилий проти подібних схем. [5]

При процедурі squeeze-out і sell-out всі розрахунки з міноритарними акціонерами здійснюються через рахунки умовного зберігання, на який власник домінуючого пакету акцій перераховує кошти для викупу всіх акцій у міноритаріїв. Міноритарні акціонери можуть протягом трьох років звернутися в банк, де відкрито рахунок емітента, і, після проходження процедури ідентифікації, отримати належні їм за акції кошти.

Першу в Україні спробу заблокувати squeeze-out зробив міноритарний акціонер ПАТ "Миколаївцемент" (одне з найбільших підприємств цементної промисловості України, входить до групи CRH). Міноритарій просив суд заблокувати squeeze-out шляхом заборони ПАТ "Миколаївцемент" та Національному депозитарію публікувати публічне безвідкличне вимога до міноритарних акціонерів продати акції, стверджувати ціну продажу акцій і складати перелік акціонерів. Хоча перша і апеляційна інстанції підтримали міноритарія і заблокували потенційний squeeze-out, "новий" Верховний суд скасував ці рішення. Верховний

суд вказав на недоліки заяви про забезпечення позову: заява була покликана заблокувати squeeze-out, який формально ще не почався. Крім того, блокування процедури squeeze-out судом порушило б права мажоритарного акціонера (CRH Mykolaiv Holding), який не був стороною існуючого спору. [4]

Невдалою була спроба заблокувати процедуру squeeze-out і в ПрАТ "ММК ім. Ілліча" шляхом накладення арешту на акції міноритарія. Відмовляючи в забезпеченні вимог міноритарія, суд, серед іншого, підкреслив, що за законами України публічне безвідкличне вимога мажоритарія до міноритарних акціонерів продати міноритарні акції має більш високий пріоритет перед усіма обтяженнями (в тому числі арештами). [3]

Як бачимо, в аналізованих справах заяви міноритаріїв про забезпечення позову мали суттєві недоліки. Правда, правильно побудовані забезпечувальні вимоги мають великі шанси на задоволення. Ризики блокування процедури squeeze-out особливо зростають, якщо серед міноритарних акціонерів є, наприклад, особи з репутацією "корпоративного рейдера".

Тому, щоб знизити ймовірність блокування процесу squeeze-out, потрібно завчасно готуватися до цієї процедури:

- проаналізувати, чи є серед міноритарних акціонерів ті, хто з високою ймовірністю може ініціювати судовий спір (наприклад, міноритарним акціонером є компанія, що має на ринку репутацію "корпоративного рейдера"; або міноритарний акціонер наполегливо пропонував акціонерному товариству / мажоритарій викупити його міноритарні акції або відкрито демонстрував своє невдоволення рішеннями мажоритарія на зборах акціонерів);

- попередньо розробити детальний план проведення squeeze-out;

- підготувати основні документи;
- відкрити спеціальний рахунок в банку, з якого будуть проводитися виплати міноритарним акціонерам;

- попередньо обговорити терміни і умови проведення оцінки акцій з декількома незалежними оцінювачами. [3]

Добре підготовлений і спланований squeeze-out можна провести швидко (в термін

до місяця), якщо мажоритарний акціонер і акціонерне товариство виконують всі дії в максимально стислі терміни (наприклад, протягом одного робочого дня замість допустимих за законом максимальних термінів в 5 або 25 робочих днів). При прискореному проведенні squeeze-out ймовірність того, що надмірно завантажені українські суди встигнуть розглянути заяву міноритарія про забезпечення позову, стає низькою.

Однак основною метою міноритаріїв в суперечках про squeeze-out є не тимчасове блокування процедури, а задоволення вимог міноритарія "по суті" і, як наслідок, збереження права власності на акції або отримання більшої компенсації за викуплені акції, ніж та, яку сплатив мажоритарний акціонер.

Оскільки процедура squeeze-out нова для України, міноритарні акціонери ще не визначилися, яким чином краще оскаржити squeeze-out "по суті", тому експериментують зі способами захисту. Але вектор розвитку судової практики вже можна простежити. І цей вектор на користь мажоритарників.

В справі про squeeze-out в ПАТ "ДТЕК Дніпроенерго" ("Синергія-7" проти "ДТЕК Пауер Трейд") суд звернув увагу на ще один аспект, який стосується проведення squeeze-out. Суд дуже ретельно досліджував дотримання процедури викупу акцій з боку мажоритарного акціонера. Така ретельна перевірка пов'язана з тим, що squeeze-out в ПАТ "ДТЕК Дніпроенерго" проходив по більш складною процедурою, ніж та спрощена процедура, якою може скористатися мажоритарний акціонер протягом дворічного перехідного періоду з моменту введення процедури squeeze-out в Україні. У цій справі суд встав на сторону мажоритарія. [7]

Як бачимо, сьогодні суди одноголосно встають на бік мажоритарія, коли приймають рішення "по суті" в справах про squeeze-out.

Висновки. Підсумовуючи все вище викладене можна зробити наступні висновки:

- Наявність широкого кола проблем міноритарних акціонерів, які впливають зі специфіки самих акціонерних товариств та специфіки діяльності в окремих країнах;

- Ігнорування міноритарних акціонерів, свідчить про недоліки в побудові системи корпоративного управління;

- Якщо мажоритарний акціонер не користується можливостями, що впливають з ефективної роботи з міноритарними акціонерами, то така діяльність негативним чином відбивається на діяльності акціонерних товариств;

- Акціонерні товариства, в залежності від специфіки власного створення та функціонування повинні розробляти конкретні інструменти, щодо захисту інтересів міноритарних акціонерів та закріпленні їх в конкретних внутрішніх нормативних документах;

- Взаємодія з міноритарними акціонерами може дати додатковий позитивний ефект в розвитку акціонерних товариств.

Ймовірність судового оскарження процедури міноритаріями не повинна бути ключовим фактором, який зупиняє мажоритарного акціонера від проведення squeeze-out.

Якщо ви потурбувалися про якісну оцінку акцій від оцінювача зі світовим ім'ям, ретельно спланували squeeze-out і дотрималися всіх процедури і формальності, то все повинно пройти гладко, а ризики виникнення судового спору або рішення такого спору на користь міноритарія будуть мінімальними.

Відтак, в сучасних умовах для того, щоб міноритарний акціонер зміг захистити свої права, необхідно перш за все ретельно вивчати статут товариства, чії акції особа збирається придбати. Зокрема, звернути особливу увагу на положення статуту в правах акціонерів і положення, що стосуються: порядку збільшення і зменшення статутного капіталу товариства; порядку виплати дивідендів; порядку прийняття рішень загальними зборами акціонерів і радою директорів; компетенції загальних зборів і ради директорів; кількості голосів, необхідних для прийняття того чи іншого рішення; порядку здійснення суспільством великих угод і угод, в яких є зацікавленість.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.03 № 436-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461
2. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.08 № 514-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2008. № 50-51. Ст. 384.
3. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22.05.1997. *Відомості Верховної Ради*. 1997. № 27. Ст. 181.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах: Закон України від 06.01.2018. №1983-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. Ст. 28.
5. Наконечний В. Мажоритарії vs міноритарії в процесі squeeze-out: монографія. Х.: Юридична газета, 2018. 65 с.
6. Алєєксєв І. Грінмейл (корпоративний шантаж) — реальність сучасних корпоративних відносин. PRAVOTODAY. м.Київ. 31.05.10. URL: <https://www.urist.in.ua/showthread.php?t=54539> (дата звернення 15.11.19).
7. Беліков О. Рейдерство в Україні — реалії сьогодення. м. Київ. *Юридичний журнал*. 2017. № 4. С. 105–109.
8. Європейський парламент та Рада. Директива. №2004/25/ЄС. 21.04.2004. «Про пропозиції поглинання». *Офіційний вісник Європейського союзу*. 2004. № L142/12. с. 43.

References:

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.03 № 436-IV. *Ofitsiyni vistnyk Ukrainy*. 2003. № 11. St. 461
2. Pro aktsionerni tovarystva: Zakon Ukrainy vid 17.09.08 № 514-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2008. № 50-51. St. 384.
3. Pro opodatkovannia prybutku pidpriemstv: Zakon Ukrainy vid 22.05.1997. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 1997. № 27. St. 181.
4. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pidvyshchennia rivnia korporatyvnoho upravlinnia v aktsionernykh tovarystvakh: Zakon Ukrainy vid 06.01.2018. №1983-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2018. St. 28.
5. Nakonechnyi V. Mazhorytarii vs minorityarii v protsesi squeeze-out: monohrafiia. Kh.: Yurydychna hazeta, 2018. 65 s.
6. Alieieksiev I. Grinmeil (korporatyvnyi shantazh) — realnist suchasnykh korporatyvnykh vidnosyn. PRAVOTODAY. m.Kyiv. 31.05.10. URL: <https://www.urist.in.ua/showthread.php?t=54539> (data zvernennia 15.11.19).
7. Bielikov O. Reiderstvo v Ukraini — realii sohodennia. m. Kyiv. *Yurydychnyi zhurnal*. 2017. № 4. S. 105–109.
8. Yevropeyskyi parlament ta Rada. Dyrektyva. №2004/25/IeS. 21.04.2004. “Pro propozytsii pohlynannia”. *Ofitsiyni visnyk Yevropeiskoho soiuzu*. 2004. № L142/12. s. 43